

Conversatia de miercuri, CULTURA, 8/12/2004

Suntem povestile noastre si, daca ne pierdem povestile, ne pierdem pe noi

Anamaria Beligan in dialog cu Cristina Rusiecki

- Un reportofon foarte asemanator folosesc si eu ca sa o inregistrez pe mama: adun material pentru un roman de mai mare suflare epica. E un vechi proiect. Mama vine dintr-o familie veche si complicata si avem multe rude excentrice. M-am gandit ca e pacat sa las totul sa se piarda.

Sa inteleg ca proza dvs. e autobiografica?

- Nu. Dimpotriva. Am lasat sa treaca multi ani pana sa indraznesc sa scriu. Toate amintirile si emotiile erau inca foarte crude. Pana nu se interpune filtrul umorului si al detasarii nu cred ca are rost sa scrii. Devine totul edulcorat, sentimentaloid si nu ma intereseaza o astfel de proza. Sigur ca exista un grad de autobiografie la orice scriitor. Mesajul artistic in sine e un mesaj antropomorfic. Nu este ca o cercetare stiintifica - dezumanizata. N-are sens sa faci arta daca nu pui ceva din tine. Eu am avut multe emotii care au fost decantate cu succes. Pana la urma, in orice exista un grad de umor, orice om face haz de nechez, chiar daca nechezul asta nu e imediat, e metafizic. E important ca atunci cand scrii sa iti distrezi cititorul, sa-l stimulezi, sa-l antrenezi intr-o aventura si amuzanta, si serioasa.

Cand ati plecat?

- In 1982, in plina era ceausista. Acum 22 de ani a aparut aceasta fantastica exuberanta a descoperirii unei noi lumi, atat exterioare, cat si interioare.

Care sunt atributetele ei?

- Exterior pornesti de la 0 absolut, de la minus. Parasesti o intreaga identitate sociala, ca sa nu mai zic si culturala, si trebuie sa te recompui. Asta cere un imens efort fizic, mental, de toate felurile. Dupa ce reusesti sa-ti recompui identitatea, apoi un anumit echilibru si incepi din nou sa functionezi, incep toate celelalte probleme: existentiale, sentimentale, de reinventare a orizontului spiritual.

Ce va era cel mai strain acolo?

- Nimic nu e total strain. Peste tot sunt oameni si ei sunt surprinzator de la fel. N-am suferit de constiinta strainatatiei. Am gasit puncte de legatura imediat. Dincolo de limbajul articulat, exista atatea limbaje ale semnelor, ale gesturilor, ale privirilor, ale zambetelor. Din fericire, in acea tara lumea zambeste mult si acest lucru m-a incurajat inca din prima zi. Apoi am beneficiat si de cunoasterea destul de amanuntita a limbii engleze. De fapt, scriu in engleza. Asa ca nu am avut obstacole mari de infrant. Ce-ti lipseste e ceva care nu se simte de la inceput, un anumit fel de a privi lucrurile, ceva, care ne deosebeste pe noi, cei din aceasta familie bucuresteano-dambovitano-carpato-dunareana pontica de restul lumii. Dar ramai mai ales cu lucrurile frumoase. Cand traiesti aici, te lovesti de partea mai putin poetica. Acolo se naste o nostalgie pentru tot ce e mai frumos. Amintirile, visurile, toate lucrurile acestea exista si ele creeaza un fel de continuum spiritual. Pe undeva, Romania din casa mea de acolo si Romania de aici se prelungesc intr-un continuum. Traiesc in doua lumi, in doua culturi, in doua limbi si, desi pare la inceput dificil, e foarte folositor. Aceasta "cross-fertilisation", cum spun englezii, fertilizarea reciproca a celor doua lumi ii e folositoare scriitorului.

Depinde scriitoarea australiana foarte mult de publicul de acolo?

- Nu ma intereseaza scriitoarea australiana. Eu nu public acolo pentru Australia. Ne adresam cu totii unui public global. Asta e frumusetea. Am scris in Australia o carte in care se imбина obsesiile australiene cu obsesiile romanesti. Un cititor din Canada a cumparat-o la Targul de la Frankfurt si mi-a trimis un email sa ma felicite. Ma stimuleaza foarte tare ca te poti adresa oricui de pe planeta. De aceea prefer sa scriu in engleza. Nu pentru ca as fi eu englez la suflet, dar e limba globalizarii. Poti sa fii foarte bine roman si sa simti romaneste si sa suferi de toate obsesiile si idiosincraziile romanesti si sa te exprimi intr-o limba de mare circulatie, sa incerci sa treci dincolo de bariera noastra de limba si de cultura si de spatiu mioritic incercand sa razbati catre acest public global care poate fi oriunde. Proza pe care o scriu eu si multi alti scriitori necesita un anumit grad de educatie, dar ea poate fi intalnita oriunde. Are caracter global: contine elemente, simboluri, mituri, structuri narative care apartin multor culturi.

Literatura a ramas singura dvs. preocupare acolo?

- Unii dintre noi, ca vor, ca nu vor, au o predispozitie pentru a crea. Au nevoie sa se exprime intr-un limbaj artistic. Poate pentru ca nu sunt in stare sa-l foloseasca pe cel stiintific. Genetic, eu sunt predispusa spre asa ceva. Am si deschis ochii intr-o lume artistico-literara, atat prin tatal meu, cat si prin mama mea, care a fost casatorita cu dramaturgul Horia Lovinescu: teatru, literatura, cinema sunt soslul in care am crescut. Altii se jucau in parc, eu ma jucam in culisele teatrului. Toate astea intra in sistemul tau de determinari. Modul in care te exprimi - fotografie, cinematografie, pictura, scris, poezie - devine secundar. Cand eram mica, desenam foarte mult. Pe la 7 ani am avut o perioada cand faceam poezii absurde in franceza ca sa-mi necajesc profesoara. Am facut si balet. In diferite momente din viata am avut diferite forme de expresie. La un moment a fost cinema-ul, dupa aceea s-a intamplat sa se lipeasca scrisul de mine dintr-un fel de accident fericit al sortii, si acuma ma simt foarte bine cu el. Probabil ca tine si de varsta. Scrisul iti acorda mai multa libertate decat cinematograful, poti sa te misti in timp mai usor - fara bugete si fara echipe de filmare.

Acum ati renuntat definitiv la cinema?

- Nu, in momentul de fata s-au strans in mine atat de multe filme de lungmetraj artistic... O data ce am venit in Australia, sotul meu si cu mine, ca sa castigam un ban, ca sa traim si sa putem creste copiii, a trebuit sa lucram in domeniile unde lucreaza 99% din cineasti: filme de reclama, filme didactice, clipuri muzicale. Ca sa faci un lungmetraj artistic trebuie sa lupti vreo sapte ani si sa strangi cateva milioane. Or, cand esti nou venit intr-o tara, nu prea iti arde de asa ceva. Acum avem aparatele si tot ce ne trebuie ca sa facem propriul nostru film independent. Si avem si un sistem de relatii artistice care sa ne permita acest lucru. Dar, intre timp s-au strans atatea povesti nespuse, incat nu am rabdare. Un film in care pui atata timp si atata energie ar exprima numai o fractiune din tot ce s-a strans in acesti ani. Deci literatura imi permite sa exorcizez mult mai eficient si mai economic toti acesti demoni. Fiecare nuvela pe care am scris-o, romanele sunt de fapt filme. Sunt fericita sa scot din mine ce s-a strans in toti acesti ani de neexprimare artistica.

Ce ati facut in toti acesti ani?

- De cand am terminat facultatea si pana am inceput sa scriu, am facut filme de comanda. Asa ca mi-a facut mare placere sa reinnod un anumit mod de viata, de traire spirituala pe care mi le-am interzis. Cand esti in lagar, cand ajungi intr-o tara noua si cand pornesti de la 0 si ai copii, ultimul lucru la care te gandesti e sa stai jos si sa scrii. Vrei sa supravietuiesi. Alergi de dimineata pana seara. Exprimarea artistica necesita in primul rand timp. Timp sa citesti, sa gandesti, sa povestesti. Nu poti sa scrii asa: ai venit cu un geamantan intr-un nou continent, trebuie sa pornesti totul de la 0 si pui geamantanul jos, te azezi si scrii sau faci filme. Nici nu am vocatia artistului care traieste intr-o mansarda si moare de foame. Cred in independenta. Numai un anumit grad de independenta financiara iti poate permite sa ai acea libertate, pe care toti ne-o dorim ca artisti, in care sa poti sa faci ceva nu pentru ca ti-a fost comandat, nu pentru ca ai un buget, un brief, care ti s-a impus, ci pentru ca VREI TU si ai ceva de comunicat unui public. E un lucru care implica o alchimie complicata si cere timp.

Aveati copii deja cand ati plecat?

- Nu, dar i-am facut foarte repede. Am crezut ca, daca tot e sa fac copii - si acesta a fost unul din motivele pentru care am plecat din Romania ceausista: am vrut sa am un viitor cu copii, nepoti, stranepoti etc. - i-am facut repede. Daca as fi stat prea mult sa ma gandesc, daca as fi asteptat conditiile optime, nu i-as fi facut niciodata. M-am grabit si ma bucur, pentru ca acum sunt mari. Consider copiii mei o mult mai mare reusita decat orice film sau carte sau orice forma de produs artistic pe care am creat-o vreodata. Am doua fiice, una de 19 si una de 13 ani.

Inteleg ca ati fost si profesoara acolo.

- Da, imediat dupa sosirea mea in Australia. Un exilat isi descopera o energie nebanuita, acea nevoie fantastica de a supravietui. S-a intamplat nu numai cu mine, ci si cu alti membri ai familiei mele si cu alti prieteni. Cand am sosit la Melbourne, in primele zile, nu aveam nici macar bani de tramvai. Ma imbracam foarte elegant, cu hainele aduse cu mine, putin prea elegant pentru acele meleaguri, si mergeam pe jos distante foarte mari. Bateam la usile caselor de filme sa le arat CV-ul si filmele studentesti. Asa mi-am facut, din zecile de oameni pe care i-am cunoscut, cateva relatii profesionale care au durat de-a lungul deceniilor. Unul dintre primii care mi-au vazut filmele studentesti si au crezut putin in mine, in talentul meu, in aptitudinile mele, a devenit, la scurta vreme, decan al Scolii de Film din Sidney si m-a invitat sa fac un workshop cu studentii. Aveam vreo 24-25 de ani, studentii mei aveau peste 30. Majoritatea celor de la Regie erau veniti

din alte meserii, erau oameni maturi. Era paradoxal sa le fiu eu profesoara, dar aveam marele avantaj ca veneam din Estul Europei. Aici exista o anumita traditie a scolii de film foarte diferita de ce se practica acolo, unde accentul e mai ales pe televiziune, pe filmarea in studio, cu mai multe camere. Totul era pe banda rulanta. La noi, accentul era pe personalitate, pe individualitate, pe filmarea pe pelicula, nu pe video. Eram putin exotica pentru cei de acolo. M-am inteles bine cu studentii. Pana la urma, am fost invitata de Scoala de film sa vin sa stau 3 luni, sa tin un workshop mai lung, iar la capatul acelor trei luni mi s-a oferit un contract pe trei ani. Si am avut nebulina sa spun NU. Am preferat sa ma intorc la Melbourne, unde aveam o oferta de cineast. Si, desi salariul era mult mai mic, preferam sa lucrez, sa fac filme. Acolo, daca predai, o faci non-stop, de dimineata si pana seara, si practic nu mai ai cand sa profesezi. Te deprofesionalizezi. Cum sa predai ceva cand nu mai profesezi? Mi se parea o aberatie. Exact acelasi lucru s-a intamplat si cu barbatul meu, Valeriu Campan. Cand mi s-a oferit mie acel workshop de trei luni, sosea el in Australia din lagarul austriac. Trecuse granita cu piciorul. Intre timp ii facusem eu reclama: filmele noastre din Institut erau filmate de el. Am lucrat cot la cot cu studentii de la Operatorie intr-un workshop si amandurora ni s-a oferit sa stam trei ani. Tentatia unui salariu fix era enorma. Mama s-a rugat tuturor zeilor sa ramanem la Sidney si sa ne bucuram de aceste salarii. Amandoi am zis NU, pentru ca voiam sa lucram, si-mi pare bine ca am ales calea mai grea.

Asa s-a terminat si aventura cu Sydney.

- Am pastrat legatura cu Sydney, am continuat sa mergem acolo sa predam. Vreo zece ani mai tarziu mi-am facut timp pentru un masterat in lingvistica. Incepusem sa scriu scenarii si am simtit nevoia sa ma asigur ca stapanesc limba engleza indeajuns. Nu ma gandeam inca la literatura. Am facut masteratul si pentru ca totdeauna am avut un mic regret ca nu am facut filologie. Am facut liceul de limba engleza si toate colegile mele s-au dus catre filologie, eu singura am luat-o catre cinematografie. Ramasese in mine un regret. Mai ales lingvistica ma pasiona, asa ca dupa zece ani, dupa ce mi-am putut permite putin timp sa fac ceva pentru mine, am facut acest masterat dupa orele de lucru. Am avut note mari si m-am inteles asa de bine cu profesorii, incat mi s-a oferit o bursa doctorala si sa predau la Lingvistica. Asa ca am predat nu numai cinematografia, ci si lingvistica. Mi-a placut sa lucrez cu studentii, am avut relatii minunate cu ei, insa nu cred ca am vocatie, nu am daruirea necesara. Prefer sa-mi investesc energia in pagina scrisa sau in pelicula filmata. Sunt alti pedagogi mai talentati decat mine. Aptitudinile mele se indreapta spre munca individuala. Cel mai bine ma simt singura intre patru pereti, scriind un scenariu sau o povestire sau un roman. Atunci sunt in elementul meu.

N-ati simtit niciodata ca va risipiti in pluralitatea aceasta de directii in care activati?

- Nu. Daca ai o fire creatoare, tot ce faci e o reflexie a acelei flacari. In ultimii ani imi place sa gradinaresc. Am impresia ca gradinaritul e o forma de meditatie, echivalenta cu a scrie poezii. Intre gradinarit si a creste un copil, a scrie un scenariu, o povestire sau un roman exista, in mintea mea, un continuum. Tot un act de creatie e. Mama mea imi spunea, cand eram mica: "Incearca sa faci din viata ta o opera de arta. Traieste clipa. Nu strange bani pentru un viitor indepartat". Viata mea, din ce in ce mai mult, se transforma intr-un mic, foarte mic act de creatie. Tot ce fac reflecta bucuria si creeaza o anumita bucurie celor din jur. Cel putin asta e scopul meu.

Acum cateva luni intervievam un dramaturg elvetian, Lukas Barfuss, care spunea ca scrie raportandu-se totdeauna la Goethe si la Shakespeare. Nu scrie pentru public, nu scrie pentru contemporani, vrea ca piesele lui sa fie atat de bune, incat isi impune exigente foarte mari. Ce spuneti dvs. este cu totul diferit.

- Da, pentru ca eu sunt femeie. Barbatii vor sa intre in istorie, in cultura. Femeilor putin le pasa. Ele vor sa perpetueze niste povesti care altfel se pierd. Cum simt eu nevoia sa inregistrez povestile mamei mele ca sa le trec mai departe copiilor mei. Va spun cinstit ca, daca traiam in Romania, n-as fi inceput sa scriu niciodata. As fi facut doar filme. Nevoia asta realmente organica de a scrie mi-a venit pentru ca aveam doua fete si trebuia sa le explic intr-un fel cine suntem si de unde venim. Eram chiar de pe alta planeta, sistemul nostru de cosmaruri, de obsesii, de idiosincrazii era atat de diferit fata de ce au intalnit ele acolo, de contextul in care se dezvoltat ele, incat nu aveam cum sa le explic altfel decat scriind proza pe care o scriu. Asta a fost motivul principal. Nu ca sa intru in istoria literaturii. MI SE RUPE de istoria literaturii. Sigur ca, o data ce am inceput sa scriu, pentru ca sunt, in general, o fire perfectionista, am vrut sa scriu bine si, ca la orice om educat, modelele mele literare, ca si cele cinematografice, sunt de prima mana, nu? Ele exista in mine, m-au bucurat enorm, sunt niste repere, dar sa spun ca vreau sa intru in istorie, sa fiu la acelasi nivel cu ele niciodata nu mi-a trecut prin cap. Cred ca noi suntem povestile noastre si, daca ne pierdem povestile, ne pierdem pe noi. Cam asta a fost ideea. Si apoi, in ce istorie a literaturii sa intru: australiene sau romanesti sau globale? Vedeti, se cam complica situatia, pentru ca noi, astia care scriem intr-o limba, dar tinem de o

alta cultura, suntem ca un fel de minoritate globala, care nu incapa nici acolo, nici incoace.

Cuvantul "poveste" apare foarte des in discursul dvs. De ce?

- Pentru ca nu sunt o natura lirica. Poeziile le-am scris la 7 ani. Dupa aceea am depasit faza lirica. Chiar si atunci scriam poezii absurde, usor urmuziene. Exista in mine o mica gena caragialesca, prin filiatie paterna, care ma face sa resping tot ce este ricaventurianist, si liricul in sine mi se pare rizibil. E o forma denaturata de a privi realitatea, dar chiar si poetii care-mi plac mie nu intra neaparat in categoria liricilor. E o carte a lui Milan Kundera care mi-e mie cea mai draga, *Life Is Elsewhere*. In ea sintetizeaza exact ce simt eu fata de modul de exprimare liric. Liricul, din perspectiva kunderiana, e o chestie adolescentoida, care trebuie depasita prin maturitatea prozei, pentru ca e legata de o anume onanie nu numai fizica, ci si existentiala. Eu cred mult in epic. Copilul, cand e mic, vrea sa i se spuna la infinit aceeasi poveste ca sa poata adormi. Epicul reprezinta un drog. Telenovela ma fascineaza fantastic ca fenomen. Oricat de cretine, de total neverosimile sunt situatiile, cunosc oameni educati, cu doctorate, profesioniști, care se uita. Am auzit o data o emisiune la radio in care o mare avocata declara ca are grija sa i se termine toate procesele la o anumita ora ca sa vada mai departe jumatatea aceea de ora de telenovela. Exista aceasta magie a lui "va urma". Poate pentru ca viata noastra este atat de imperfecta, epicul este singura forma de a ne insela ca exista un inceput, un mijloc si un sfarsit care au sens.

Vorbiti ca un om implinit fara nici o hiba.

- Sunt foarte implinita pentru ca am avut norocul sa-mi traiesc toate angoasele foarte devreme. O data ce ai depasit angoasa exilului, angoasa reinventarii sinelui, vine fericita varsta de 40 de ani, cand te uiti inapoi nu cu manie, ci cu calm. Mama ma invata totdeauna, cand eram mica, sa-mi fac lectiile cele mai neplacute, ca de pilda la matematica, intai, si ce imi place - la limba romana sau la engleza - la sfarsit. Nu incepem cu desertul. Tot asa mi-am structurat eu viata: exilul, rezolvarea problemelor de supravietuire, crearea unei familii, toti acei pasi pe care din pacate toti trebuie sa-i indeplinim intre 17 si 40 de ani am incercat sa-i depasesc, si acum imi pot permite sa fac ce-mi place. Adica sa traiesc la modul prezent, nu in trecut si nu in viitor, si sa ma bucur de ceea ce-mi ofera aceasta minunata aventura care e viata intr-un context cultural. Va dati seama ca pe planeta asta exista atata neceaz, atata mizerie, sunt atatea sute de milioane de oameni care nu au educatie, care nu au acces la apa, daramite la carti, incat noi, cei care suntem alfabetizati si ne mai putem din cand in cand permite sa citim o carte sau sa privim un tablou si sa ne bucuram de el, suntem extraordinar de fericiti. Mi-a trebuit mult timp sa invat sa ma bucur de asta. De multe ori scrii o carte si, in loc sa te bucuri de ce ai scris, mai scrii una si inca una. Eu prefer sa stau doi-trei ani sau cat e nevoie la o carte decat sa ma grabesc, cum se intampla mai ales in Occident: produc o carte pe an sau un anumit numar de pagini sau de cuvinte sau de caractere. Imi place sa elimin cantitativul si sa ma concentrez pe calitativ. Asta cere timp, rabdare, putere de distilare.

Copyrightcultura